Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3. 12, (2025)
ISSN Online: 2961-0389
***Website**: https://scientaljournals.com/index.php/SJEHSS/index*

Submitted: October 09, 2025/ Accepted December 21, 2025/ Published December 28, 2025

CYBERCRIME AND CYBERTERRORISM

Raxmonova Maxfuza Xolmurodovna
QarDU Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari kafedrasi mudiri dotsent PFN

Abstract:
Cyberspace is often presented in the form of a hyperset, which is associated with the idea of decentralized open access network structures of manufacturing, commerce, services, and other organizations. Openness wins the competition. Cyberbullying is sometimes seen as a verbal structure with hypertext, internal photographs, and video material.

Keywords: Internet, visual world, cyberterrorism, concept of cyberspace, cyberterrorism, cyberbullying, religious propaganda, vertuality, information warfare, virtual religious extremism, international forces, social network, "ISIS conspiracy".

Annotatsiya:
Kiber makon ko'pincha giperset shaklida taqdim etiladi bu ishlab chiqarish, tijorat, xizmat ko'rsatish va boshqa tashkilotlarning markazlashtirilmagan ochiq kirish tarmoq tuzilmalari g'oyasi bilan bog'liq. Ochiqlik raqobatda g'alaba keltiradi. Ba'zida kiberhujum gipermatn ichki fotosuratlar va video materiallarga ega og'zaki tuzilma sifatida qaraladi.

Kalit so‘zlar: internet, vizual olam, kiberterrorchilik kibermakon tushunchasi, kiber terrorizm, kiber zo’ravonlik (cyberbullying), diniy targ‘ibot, vertuallik, axborot urushi, virtual diniy ekstremizm, xalqaro kuchlar, ijtimoiy tarmoq, “ISHID fitnasi”.

KIRISH

Kiberjinoyatchilik virtual makon deb ataladigan jinoyatdir. Virtual makonni kompyuter yordamida simulyatsiya qilingan axborot maydoni sifatida aniqlash mumkin, unda shaxslar, ob'ektlar, faktlar, hodisalar, hodisalar va jarayonlar to'g'risidagi ma'lumotlar mavjud bo'lib, ular matematik, ramziy yoki boshqa har qanday shaklda taqdim etiladi va mahalliy va global kompyuter tarmoqlarida harakatlanish jarayonida yoki har qanday jismoniy yoki virtual xotirada saqlanadigan ma'lumotlar. qurilmalar, shuningdek saqlash, qayta ishlash va uzatish uchun maxsus mo'ljallangan boshqa vositalar.

ASOSIYQISM

Ushbu ta'rif BMT ekspertlarining tavsiyalariga mos keladi. Ularning fikriga ko'ra, "kiberjinoyatchilik" atamasi kompyuter tizimi yoki tarmog'i orqali, kompyuter tizimi yoki tarmog'i doirasida yoki kompyuter tizimi yoki tarmog'iga qarshi sodir etilishi mumkin bo'lgan har qanday jinoyatni anglatadi. Shunday qilib, kiber jinoyatlar elektron muhitda sodir etilgan har qanday jinoyatni o'z ichiga olishi mumkin. Kiber kosmosda sodir etilgan jinoyat — bu kompyuterlar, kompyuter dasturlari, kompyuter tarmoqlari, kompyuter ma'lumotlarini

Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3. 12, (2025)
ISSN Online: 2961-0389
***Website**: https://scientaljournals.com/index.php/SJEHSS/index*

Submitted: October 09, 2025/ Accepted December 21, 2025/ Published December 28, 2025

ruxsatsiz o'zgartirish, shuningdek kompyuterlar, kompyuter tarmoqlari va dasturlari yordamida yoki ular orqali sodir etilgan boshqa noqonuniy ijtimoiy xavfli harakatlar.

Kiber jinoyatlar tushunchasini "Butunjahon Internet" doirasi bilan cheklash munozarali masala. Keling, A. Shchetilovning fikriga qo'shilamiz: kiberjinoyatchilik tushunchasi nafaqat global Internetda sodir etilgan harakatlarni o'z ichiga oladi. Axborot, axborot resurslari, axborot texnologiyalari jinoiy tajovuzlarning predmeti (maqsadi), huquqbuzarliklar sodir etiladigan muhit va jinoyat vositasi yoki vositasi bo'lishi mumkin bo'lgan axborot va telekommunikatsiya sohasida sodir etilgan barcha turdagi jinoyatlarga taalluqlidir.

"Kiberjinoyatchilik" va "kompyuter jinoyati" tushunchalari qanday bog'liq? Evropa Kengashi konventsiyasi kompyuter ma'lumotlari va tizimlarining maxfiyligi, yaxlitligi va mavjudligiga qarshi jinoyatlar sifatida belgilab, "sof shaklda" kompyuter jinoyatlarining to'rt turi haqida gapiradi:

2 (kompyuter tizimiga yoki uning bir qismiga noqonuniy qasddan kirish);

3 (jamoat uchun mo'ljallanmagan kompyuter ma'lumotlarini kompyuter tizimiga, undan yoki uning doirasida uzatishni noqonuniy qasddan to'sib qo'yish);

4 (kompyuter ma'lumotlarining noqonuniy shikastlanishi, olib tashlanishi, buzilishi, o'zgarishi yoki bostirilishi);

5 (kompyuter ma'lumotlarini kiritish,uzatish, buzish, olib tashlash, buzish, o'zgartirish yoki bostirish orqali kompyuter tizimining ishlashiga jiddiy noqonuniy to'sqinlik qilish).

Bizning fikrimizcha, aynan shu to'rt turdagi jinoyatlar "kompyuter" dir, qolganlari kompyuter bilan bog'liq (kompyuter bilan bog'liq) yoki kompyuter yordamida sodir etilgan jinoyatlar. Bularga quyidagilar kiradi:

* kompyuter qurol bo'lgan jinoyatlar • elektron o'g'irlik, firibgarlik va boshqalar);

* kompyuter aqlli vosita bo'lgan harakatlar (masalan, veb-saytlarga bolalar pornografiyasini joylashtirish, milliy, irqiy, diniy adovatni qo'zg'atadigan ma'lumotlar va boshqalar).

Kiberjinoyatlarning so'nggi ikki turi munozaralarga sabab bo'lmoqda. Ba'zi xorijiy tadqiqotchilar, masalan, ushbu jinoyatlar zamonaviy vositalar yordamida sodir etilgan noqonuniy harakatlardan boshqa narsa emas, ular milliy jinoyat kodekslaridagi kompozitsiyalar bilan qamrab olingan va jinoyatlarning yangi toifalari emas deb hisoblashadi. Boshqalar, kiberjinoyatlar-bu yangi normalarni qabul qilishni, tergovning yangi usullarini o'zlashtirishni talab qiladigan, ushbu hodisaga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikni nazarda tutadigan sifatli yangi toifadagi jinoyatlar.

Kiberjinoyatning eng xavfli turlaridan biri-kiberterrorizm ham to'g'ri ta'rifni talab qiladi. Terrorizm hodisa sifatida allaqachon ko'plab davlatlar uchun kundalik haqiqatga aylangan. Axborot jarayonlarining globallashuvi uning yangi shakli — kiberterrorizmning paydo bo'lishiga olib keldi.

Kiberterrorizmni terrorizmning texnologik turlari deb atash mumkin. An'anaviydan farqli o'laroq, terrorizmning bu turi terrorchilik harakatlarida kompyuter va axborot texnologiyalari, radioelektronika, genetik muhandislik, immunologiya sohasidagi fan va texnikaning so'nggi yutuqlaridan foydalanadi. "Kiberterrorizm" atamasining o'zi it-leksikonda, ehtimol 1997-yilda paydo bo'lgan. Pollitt terrorizmning ushbu turini "submilliy guruhlar yoki maxfiy agentlar

Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3. 12, (2025)
ISSN Online: 2961-0389
***Website**: https://scientaljournals.com/index.php/SJEHSS/index*

Submitted: October 09, 2025/ Accepted December 21, 2025/ Published December 28, 2025

tomonidan fuqarolik maqsadlariga nisbatan zo'ravonlik ishlatishda ifodalangan axborot, kompyuter tizimlari, kompyuter dasturlari va ma'lumotlarga qasddan siyosiy asoslangan hujumlar"deb ta'riflagan.

Taniqli mutaxassis D. Denning key berterrorizm haqida "noqonuniy hujum yoki kompyuterlarga, tarmoqlarga yoki ulardagi ma'lumotlarga hujum qilish tahdidi, hokimiyatni siyosiy yoki ijtimoiy maqsadlarga erishishda yordam berishga majburlash maqsadida qilingan"deb aytadi.

Tadqiqotchilar M. J. Devost, B. H. Xyuton, yoqilgan. Pollard axborot terrorizmini (va kiberterrorizm uning bir turi) quyidagicha belgilaydi:

1. terrorizmga xos bo'lgan jismoniy zo'ravonlik bilan firibgarlik yoki suiiste'mol qilish orqali axborot tizimlaridan jinoiy foydalanishni birlashtirish; va
2. terroristik operatsiyalar yoki harakatlarni amalga oshirishga yordam beradigan maqsadlar uchun raqamli axborot tizimlarini, tarmoqlarni yoki ushbu tizimlar yoki tarmoqlarning tarkibiy qismlarini ongli ravishda suiiste'mol qilish.

Kiberterrorizm hukumatlar va davlatlarni obro'sizlantirish, terroristik saytlarni joylashtirish, soxta ma'lumotlarni kiritish orqali asosiy tizimlarni buzish va yo'q qilish yoki ushbu tizimlarni doimiy ravishda ish holatidan olib chiqish uchun internetning ochiqligidan foydalanadi, bu qo'rquv va xavotirni keltirib chiqaradi va terrorizmning an'anaviy turiga qo'shimcha hisoblanadi.

Terroristik guruhlar internetdan o'z maqsadlari uchun foydalanishning bir necha yo'li mavjud:

1. Internet orqali maqsadli maqsadlar, ularning joylashuvi va xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot to'plash.
2. Terroristik harakatlarni qo'llab-quvvatlash uchun pul yig'ish. Masalan, Chechen Respublikasi to'g'risidagi sayt (amino.com) bankning Kaliforniyadagi hisob raqamini taqdim etadi, unga chechen terrorchilarini qo'llab-quvvatlash uchun mablag ' o'tkazilishi mumkin.
3. Terroristik harakatlar, ularning maqsadlari va vazifalari haqida batafsil ma'lumotga ega saytlarni yaratish, ushbu saytlarda terrorchilarni qo'llab-quvvatlashga qiziqqan odamlarning yig'ilish vaqti, norozilik shakllari bo'yicha ko'rsatmalar va boshqalar to'g'risidagi ma'lumotlarni nashr etish, ya'ni.terrorchilarni qo'llab-quvvatlovchi guruhlar faoliyatiga sinergik ta'sir.
4. Kiberterrorizm harakatlaridan qochish va obro'sini yo'qotmaslik uchun moliya institutlaridan pul talab qilish.
5. Veb-saytlar sahifalarida kelajakdagi va allaqachon rejalashtirilgan harakatlar to'g'risida xabar berish yoki bunday xabarlarni elektron pochta orqali yuborish uchun ommaviy auditoriyaga murojaat qilish uchun internetdan foydalanish, shuningdek terrorchilar tomonidan Internet orqali terroristik harakatlarni sodir etganlik uchun javobgarligini keng ommalashtirish.
6. Internetdan axborot va psixologik ta'sir uchun foydalanish, shu jumladan "psixologik terrorizm"ni boshlash. Internet yordamida siz vahima qo'zg'ashingiz, chalg'itishingiz va biror narsaning yo'q qilinishiga olib kelishi mumkin. Butunjahon tarmog'i turli xil mish-mishlarni, shu jumladan bezovta qiluvchi mish-mishlarni tarqatish uchun qulay zamin bo'lib, ushbu tarmoq imkoniyatlaridan terroristik tashkilotlar ham foydalanmoqda.

Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3. 12, (2025)
ISSN Online: 2961-0389
***Website**: https://scientaljournals.com/index.php/SJEHSS/index*

Submitted: October 09, 2025/ Accepted December 21, 2025/ Published December 28, 2025

7. Terroristik operatsiyalarni tayyorlash bazalarini o'tkazish. Elektronlar, odamlardan farqli o'laroq, "pasportni taqdim etmasliklari" sababli, terrorizm endi terrorchilar yashiringan davlat hududi bilan cheklanmaydi. Bundan tashqari, terroristik operatsiyalarni tayyorlash bazalari, qoida tariqasida, terrorchilarning maqsadlari joylashgan mamlakatlarda joylashgan emas.
8. Shubhasiz sheriklarni terroristik faoliyatga jalb qilish-masalan, ularning harakatlari qanday yakuniy maqsadga olib kelishini bilmaydigan xakerlar. Bundan tashqari, agar ilgari terrorchilar tarmog'i odatda kuchli markazga ega bo'lgan keng qamrovli tuzilma bo'lgan bo'lsa, endi bu aniq ierarxiya ko'rinmaydigan tarmoqlar — Internet bunday imkoniyatni taqdim etadi.
9. Shifrlangan xabarlarni yuborish uchun elektron pochta yoki elektron xabarlar taxtasi imkoniyatlaridan foydalanish.
10. Portlovchi moddalar va portlovchi qurilmalar, zaharlar, zaharli gazlar, shuningdek ularni mustaqil ravishda ishlab chiqarish bo'yicha ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan terroristik saytlarni internetga joylashtirish.

Internetdagi ushbu ijtimoiy-kommunikativ o'zaro ta'sirning o'ziga xos xususiyati uning ochiqligi, ya'ni hududiy, pul, milliy, diniy, huquqiy to'siqlarning yo'qligi. Shuningdek, uning o'ziga xos xususiyati shundaki, u tarmoq printsipi bo'yicha, ma'lum bir ijtimoiy kapitalni to'plash orqali axborot resurslarini iste'mol qilish, uzatish va almashish orqali shakllanadi. Aytish joizki, deyarli yarmida bunday jamoalar internetdan tashqarida mavjud emas va ularning aksariyat ishtirokchilari haqiqiy hayotda jamiyatda bo'lganlar bilan tanish emaslar. Onlayn yoshlar hamjamiyatining kundalik hayoti, qoida tariqasida, u yoki bu madaniy, ijtimoiy harakatning asosiy mavzularini muhokama qilish, maslahatlar, shikoyatlar va haqiqiy aktsiyalar bilan bog'liq ba'zi tashkiliy fikrlarni almashish atrofida quriladi. Siyosiy hayotga qiziqishning yo'qligi sabablari orasida yoshlar boshqa manfaatlarning mavjudligini ko'rsatadi, ya'ni: bo'sh vaqt etishmasligi va o'qish, ish bilan bandlik; siyosatchilar va siyosiy partiyalarga ishonchsizlik; siyosiy jarayonlar, voqealar va hodisalar to'g'risida xabardorlikning past darajasi; siyosiy va ijtimoiy hayotga befarqlik.

Kompyuter xavfsizligi qoidalari. Barcha madaniyatli mamlakatlar qimor biznesini cheklaydi, jismoniy shaxslar, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilishga intiladi. Xususan, bu qimor o'yinlari bo'lmasligi kerak: a) ommaviy ravishda o'tish; b) keng doiradagi odamlarni jalb qilish; v) aholining keng ommasining moddiy farovonligiga ta'sir qilish.

Shifokorlar, psixologlar va o'qituvchilar kompyuter xavfsizligi texnikasiga qat'iy rioya qilinishini haqli ravishda ta'kidlaydilar. Ular tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalar kompyuter va qimor o'yinlarining oldini olishning oddiy, ammo samarali choralaridir. Keling, ushbu qoidalarning ba'zilarini nomlaylik:

O'yin vaqti cheklangan bo'lishi kerak: 6-7 yoshli bolalar uchun - 10 daqiqa, 8-11 yosh - 15-20 daqiqa, o'rta maktab o'quvchilari uchun - kuniga 30 daqiqagacha.

"Masofa qonuni" ni o'rnatish kerak: o'yin pristavkalari uchun kamida 2 metr, shaxsiy kompyuterlar uchun-30-40 sm.

Shuningdek, "vaqt qonuni" ga rioya qilish kerak - yotishdan oldin, ovqatdan so'ng darhol o'ynamang va, albatta, uxlash, ochiq o'yinlar, uy atrofida yordam berish, darslar o'tkazmaslik va hatto ko'chada yurish o'rniga.

Sciental Journal of Education Humanities and Social Sciences, Vol. 3. 12, (2025)
ISSN Online: 2961-0389
***Website**: https://scientaljournals.com/index.php/SJEHSS/index*

Submitted: October 09, 2025/ Accepted December 21, 2025/ Published December 28, 2025

XULOSAVAMUNOZARA

Kompyuter joylashgan xonada juda ko'p tirik o'simliklar va toza havo bo'lishi kerak.

O'yinlarning mazmunini nazorat qilish kerak: zo'ravonlik, shafqatsizlik, jinsiy axloqsizlik, nosog'lom hayajon, okkult-shaytoniy mavzular va boshqa axloqiy salbiy mavzular bilan syujetlarni istisno qilish.

Aqlli ota-onalar bolaning kompyuterga bo'lgan qiziqishi boshidanoq iste'molchi emas, balki ilmiy, kognitiv va amaliy ekanligiga ishonch hosil qilishga harakat qilishadi. Keyin bu ularning o'g'li yoki qizining kelajakdagi kasbiga asos bo'lishi mumkin (dasturchi, Internet-sayt yaratuvchisi, xizmat ko'rsatish muhandisi va boshqalar).

Kompyuter o'yinlari har xil, shu jumladan maqbul. Bolaning e'tiborini zararli narsadan foydali yoki hech bo'lmaganda axloqiy jihatdan neytral holatga o'tkazib, ularga e'tibor qaratish lozim. Aytaylik, siz kompyuter bilan shaxmat o'ynashingiz mumkin. Qabul qilaman, bu hali ham karta o'ynashdan yaxshiroqdir! Yoki maxsus (o'quv va o'quv) kompyuter o'yinlarini oling.

Kompyuteromaniya va qimor o'yinlariga qarshi kurash harakatlar natijaga emas, balki giyohvandlik sababiga qaratilgan bo'lsa samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muratov D., Alimova M., Karimov J. Dinshunoslik, darslik. – Toshkent, «Navro‘z» nashriyoti, 2019. – 264 b.
2. Raximdjanov D., Ernazarov O. Dinshunoslikka kirish. O’quv qo’llanma. – T.: «O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018. – 304 b.
3. Isoqjonov R. Qiyosiy dinshunoslik. O‘quv qo‘llanma. – T.: OOO «Complex print», 2020. – 198 b.
4. Kamilov D. Dinshunoslik. O’quv qo’llanma. – T.: Lesson Press, 2021. –128 b.
5. Shermuxamedova N.A.Diniy fanatizm fenomeni//Inson falsafasi. – T.: Noshir, 2016. B.314-499.
6. Рахмонова M Dinshunoslik. O’quv qo’llanma.QarDU nashiriy